

KARACAOĞLAN, YOZGATLI*

Âşık

Mehmet Öcal OĞUZ

Anahtar Kelimeler: Karacaoğlan, Âşık Edebiyatı, Yozgat, 19. Yüzyıl Türk Edebiyatı

Araştırmacılar tarafından varlığı kabul edilen, ancak yaşadığı yüzyıl hakkında anlaşmazlıklar bulunan Yozgatlı Karacaoğlan, 16. yüzyılda yaşamış bir yeniçeri ve Bektaşî şairi olarak gösterildiği gibi (Başgöz 1990'dan akt. Oğuz 1994: 114), 19. yüzyılda yaşamış ümmî bir âşık (Ülkütaşır 1936: 708-710) ve medrese tahsili görmüş bir şair (Göksoy 1985: 16) olarak da gösterilmektedir. Yozgatlı Karacaoğlan'ın yaşadığı yüzyıl ve sosyal statüsü hakkındaki rivayetlerin bu derece çeşitlenmesi öncelikle Yozgatlı Karacaoğlan'ın varlığının araştırılmaya muhtaç olduğunu göstermektedir (Oğuz 1994: 114). Sırasıyla bu iki soruya Karacaoğlan hakkında yapılan araştırmaları ve şiirleri göz önüne alarak cevap aranabilir: Cumhuriyet döneminde Karacaoğlan hakkında yapılan çalışmaların çoğunda 17. yüzyılda Çukurova'da yaşayan Karacaoğlan'dan başka Karacaoğlanların da var olduğu dile getirilmiş, bu çerçevede (Nizipli Karacaoğlan) (Yalçın'dan akt. Oğuz 1994: 114) (Rumelili Karacaoğlan) (Elçin 1988: 13-30) ve Yozgatlı Karacaoğlan (Başgöz 1955: 302-304; Köprülü 1962: 317-322; Ergun 1945) gibi şairlerin varlığı üzerinde fikirler ortaya konmuş belgeler gösterilmiştir (Oğuz 1994: 114). İşte bu çerçevede Yozgatlı Karacaoğlan hakkında ileri sürülen görüşler şu noktalarda toplanmaktadır (Oğuz 1994: 115): Makalesinde en az dört Karacaoğlan'ın yaşamış olduğu görüşünü dile getiren İlhan Başgöz, *Karaca oğlan* (Başgöz 1984: 11) adlı eserinde bir Karacaoğlan'dan ziyade Karacaoğlan geleneğinden, Karacaoğlan şiir okulundan bahsetmenin daha doğru olduğu, kanaatini taşıdığını belirtmektedir (Başgöz 1984: 11). Karacaoğlan üzerine yaptığı araştırmaları sürdüren Başgöz, yapılan araştırmalarla 16. yüzyılda yaşadığı belirtilen Bektaşî tarikatına mensup Karacaoğlan'ın (Elçin 1988: 13-30) Yozgatlı olduğu hükmüne varmaktadır (Başgöz 1990 akt. Oğuz 1994: 114). Bu Karacaoğlan, Rumeli'deki savaflara katılan bir yeniçeri şairidir. Yılmaz Göksoy'un tespit ettiği rivayetlerden (Göksoy 1985: 16-17) yola çıkan Başgöz'e göre Karacaoğlan, Yozgat'ın Mamure (Aydıncık) köyünden olup pazarlarda pekmez satarak geçimini temin etmektedir. Pazarlarda pekmez satarak geçimini temine çalışan bu köylü daha sonra Zileli Salih hoca medresesinde tahsil görmekte, bunun ardından saz şairleri geleneğine uygun bir şekilde rüya görüp bade içmekte, saz çalıp türkü söylemektedir. Ardından Yavuz Sultan Selim'in ordusunda İran Seferi'ne katılmakta, 1514 yılındaki bu seferde gösterdiği yararlıklardan dolayı terfi etmekte, bunun ardından ordudan ayrılarak Yozgat'a dönmektedir. Yozgat'ta sevdiği kızı alamayınca yeniden orduya katılarak Kanunî Sultan Süleyman döneminde yapılan Avrupa Seferleri'nde bulunmaktadır (Başgöz 1990 akt. Oğuz 1994: 115).

Yozgatlı Karacaoğlan'a yakıştırılan bu uzun, maceralı ve destani hayatın izaha muhtaç birçok yeri bulunmaktadır. Pazarlarda pekmez satan bir köylünün daha sonra Zile'de medrese tahsili görmesi, medrese tahsilinden sonra bade içip âşık olması, Yavuz'un ordusu ile İran'a, Kanunî'nin ordusu ile Avrupa içlerine gitmesi, devşirme çocuklarından kurulan yeniçeri ordusunda kolağası yardımcılığı rütbesine kadar yükselmesi, gerçek bir hayatın izlerini taşımaktan çok musannifi bilinmeyen bir halk hikâyesinin konusuna daha uygun düşmektedir (Oğuz 1994: 115-116).

Yozgatlı Karacaoğlan'ın 19. yüzyılda yaşadığını dile getiren ilk yazılar M. Şakir Ülkütaşır tarafından kaleme alınmıştır. *Ahali Gazetesi* (Ülkütaşır 1933 akt. Oğuz 117) ve *Yeni Türk Mecmuası*'nda (Ülkütaşır 1936: 708-710) yayımlanan yazılarında Ülkütaşır, "Yozgatlı Karacaoğlan, Yozgat'ın Zeyneddin (Doğanlı) köyünde doğmuş ve o havalide tanınmış bir halk şairidir. H. 1260 tarihinde yani Osmanlı'dan Abdülmecid zamanında yaşamıştır. Ümmi olup deyişleri de fıtrî istidadının mahsulüdür." görüşüne herhangi bir kaynak göstermeden yer vermekte ve Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olarak gösterdiği beş koşmayı yayımlamaktadır (Oğuz 1994: 116). Yozgatlı Karacaoğlan'ın 19. yüzyılda yaşadığını savunan bir diğer araştırmacı ise tespit ettiği rivayetlerde Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün şairin 16. yüzyılda yaşadığı görüşünü savunmasına kaynaklık eden Yılmaz Göksoy'dur. *Erciyes Dergisi*'nde yayımlanan üç makalesinde (Göksoy 1982: 23-24; Göksoy 1985: 16-17; Göksoy 1987: 21) başta M. Şakir Ülkütaşır'ın yazıları olmak üzere Yozgat civarında dolaşan rivayetleri değerlendirerek ve Yozgatlı Karacaoğlan'ın olduğu kabul edilen şiirleri inceleyerek sonuca ulaşmaktadır (Oğuz 1994: 116): Yılmaz Göksoy, A. Gani Telli Hoca adlı kaynak kişinin Karacaoğlan'ın mezarının Gevrek ile Doğanlı köyleri arasındaki yığılı taşlar arasında olduğunu söylediğini bildirmektedir (Göksoy 1982: 23-24) ki bu rivayet Ülkütaşır'ın Yozgatlı Karacaoğlan'ın Zeyneddin (Doğanlı) köyünden olduğuna dair verdiği bilgiye de uymaktadır (Ülkütaşır 1933'den akt. Oğuz 1994: 117). Yılmaz Göksoy'un tespit ettiği bir başka rivayet ise, Yozgatlı Karacaoğlan'ın Gevrek köyüne uğradığı, bir kıza âşık olduğu kıza alamayınca da üzüntüsünden öldüğü şeklindedir (Göksoy 1982: 23-24; Oğuz 1994: 117). Yine Göksoy tarafından tespit edilen bir başka rivayetin Yozgatlı Karacaoğlan'ın Mamureli (Aydıncık) olduğuna işaret ettiğini ve bu rivayetin İlhan Başgöz tarafından onun 16. yüzyılda yaşadığının delili olarak gösterildiğini daha önce ifade etmiştir (Başgöz 1990 akt. Oğuz 1994: 117).

Bu rivayetlere ilaveten Göksoy, Karacaoğlan'ın şiirlerinde geçen yer isimleriyle Yozgat'taki yer isimleri arasında bağlantı kurmakta ve meşhur Karacaoğlan ile Karacakız (Işıtman 1933: 222-229) hikâyesinin de Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olduğunu ileri sürmektedir. Göksoy'un bu konudaki görüşleri şu noktalarda toplanmaktadır: Karacaoğlan'ın; " Mamalıdan ben bir Rıdvan oğluyum." Mısrası bazı araştırmacılarca (Emirmahmudoğlu 1977: 1985-7986) 17. yüzyılda yaşayan Karacaoğlan'ın Mamalı aşiretinden olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Halbuki Dulkadirîlilerin bir kolu olan Mamalı aşiretinin Bozok civarında yerleşmiş Türkmen oymaklarından olduğu açıktır

(Göksoy 1982: 23). Ayrıca; “Uğran Pazarcık’a Salmanbaba’ya” (Oğuz 1994: 117) mısrasının da Yozgatlı Karacaoğlan’a ait olmasının muhtemel olduğunu belirten Göksoy, Mamalı aşiretinin yerleştiği Çorum’un Sungurlu ilçesine bağlı Salman köyünün varlığına dikkat çekmektedir. Karacaoğlan’ın; “ Tonuz ovasına her gelen çöker.” Mısrasını değerlendiren Göksoy, Yozgat yaylalarının eski adı Tonuz olan Şarkışla’ya kadar uzandığını belirterek, yine Şarkışla’nın Topaç köyü yakınlarındaki Kızılırmak’ın geçitlerinden birisinin Karacaoğlan adını taşımasına dikkat çekerek Yozgatlı Karacaoğlan’ın bu çevrede çalıp söylediği kanaatine varmaktadır. Yine Karacaoğlan’ın; “ Bozok kazasında Üsyünova’da /Yavrunun menendi güzel var mı m’ola” mısralarının Yozgatlı Karacaoğlan’ın varlığının delillerinden biri olduğunu bildirmektedir. Göksoy, Karacaoğlan ile Karakız hikâyesinin geçtiği mekânın da Sorgun’un Doğanlı ve Gevrek köyleri olduğunu bu köyler arasındaki bir mezarın Karacaoğlan’a ait olduğunu, Karakız köyünde de Karakız’ın mezarının bulunduğunu, bu köye Karakız adının bu sebeple verilmiş olduğu görüşlerini ortaya koymaktadır (Göksoy 1987: 21; Oğuz 1994: 118). Makalelerinde daha sonra Karacaoğlan’ın şiirlerinde geçen mahalli kelimeler ve yer isimleri hakkında bilgi veren Göksoy, bu kelimelerin çoğunun sadece Yozgat’ta kullanılan mahalli kelimeler olduğunu belirterek, şiirlerde geçen Emir, Eymirli, Sincan gibi yer isimlerinin de Yozgat’ta bulunduğu dikkat çekmektedir (Göksoy 1987: 21; Oğuz 1994: 118). Birbirinden farklı ve dağınık bu rivayetleri değerlendiren Göksoy, biri 16. yüzyılda diğeri 19. yüzyılda yaşamış iki Yozgatlı Karacaoğlan’ın bulunabileceği ihtimali üzerinde durmaktadır (Göksoy 1985: 17). Görüldüğü üzere bu rivayetler, şu veya bu yüzyılda bir Yozgatlı Karacaoğlan’ın yaşadığına hükmedecek yeterli bilgi ve belgeleri beraberinde getirmemektedir (Oğuz 1994: 118-119). 16. yüzyılda bir Yozgatlı Karacaoğlan’ın yaşamış olacağı ise büsbütün imkânsız gibi görünmektedir. Bozok’ta 16. yüzyılda yaşamış hiçbir şair günümüze gelmezken hakkında anlatılanlarda gerçek bir biyografiden çok hikâye unsurları bulunan Yozgatlı Karacaoğlan’ın günümüze gelmesi oldukça zordur. Kaldı ki Yılmaz Göksoy’un derlediği hikâyeden (Göksoy 1985:16-17) başka elde bilgi bulunmadığı halde 16. yüzyılda yaşamış bir Karacaoğlan’dan bahsetmek mümkün değildir (Oğuz 1994: 119).

Bununla birlikte eğer Yozgat’ta Karacaoğlan adında bir şair yaşamışsa bunun 19. yüzyılda yaşamış olması daha muhtemeldir. Yozgat, 19. yüzyılda Çağanoğullarının imar hareketleriyle Orta Anadolu’nun bayındır şehirlerinden biri hâline gelirken, açılan onlarca medresede tahsil görenlerin birçoğu güçlü birer şair olacak bu yüzyılın da tertip edilen cönk ve mecmualarda yerlerini almışlardır. Nitekim yaklaşık yüzyıl önce tertip edildiği anlaşılan Yozgat’ın Fakıbeyli köyünden İbrahim tarafından Yozgat il müzesine bağışlanan bir cönkte 19. yüzyılda yaşayan Yozgatlı şairlerle birlikte Karacaoğlan’ın da beş şiiri bulunmaktadır (Göksoy 1982: 24). Yine bu dönemde yetişen Hüznî ve Zarî’nin cönklerinde Karacaoğlan’ın şiirleri bulunmaktadır (Işırtman 1970: 5645). Şiirleri sözlü gelenekte yaşayan, hayatı hakkındaki rivayetler halk arasında dolaşan Karacaoğlan’ın günümüze yakın bir tarihte yaşamış olmasını daha çok ihtimal dâhilindedir (Oğuz 1994: 119). Karacaoğlan’ın Yozgatlı olduğunun delilleri

arasında gösterilen mezarları, 2008 yılında M. Öcal Oğuz ziyaret etmiş, çevre köylerdeki yaşlı kişilerle görüşmeler yapmıştır. Yozgat'ın Aydıncık ilçesinin Gezibeli Yaylası'nda Kartal Kayası olarak adlandırılan mevkide *Karacaoğlan Tepesi* ve Sorgun ilçesinde Gevrek ve Doğanlı köylerinin arasındaki *Karacaoğlan Tepesi*ndeki iki mezar da yöre halkı tarafından Karacaoğlan mezarı olarak kabul edilmektedir (Oğuz 2014:143-144). Birbirlerine görece uzak iki ayrı ilçedeki iki ayrı mezarın Yozgatlı Karacaoğlan'a ait olduğuna inanıldığına yönelik kaynak kişi bilgileri ve yukarıda özetlenen yazar görüşleri dışında elde güçlü delil bulunmamaktadır.

Bütün bu bilgi ve rivayetlerle eldeki şiirlerden hareketle meşhur Karacaoğlan'dan farklı olarak Yozgat'ta bir Karacaoğlan'ın yaşadığı kabul edilirse, bu şairin meşhur Karacaoğlan'ın etkisi altında bu mahlası aldığını veya halkın Karacaoğlan'ı taklit etmesinden dolayı kendisine Karacaoğlan adını yakıştırdığını ve zamanla mahlasla çevresinde tanındığını düşünülebilir. Yozgatlı Karacaoğlan'a mal edilen şiirlerin çoğunda meşhur Karacaoğlan'ın tavrı, edası görülmektedir. Bu şiirler ya gerçekten Çukurovalı Karacaoğlan'a aittir ya da Yozgatlı Karacaoğlan'a. Yozgatlı Karacaoğlan meşhur Karacaoğlan etkisinde şiirler söyleyen bir şairdir. Karacaoğlan'ın Anadolu'da yüzyıllardır eksilmeyen şöhreti ve şiirlerinin birçok şair tarafından taklit edildiği göz önüne alınırsa her iki ihtimalinde tabii olduğu anlaşılır (Oğuz 1994: 120). Bütün bunların dışında belki de Karacaoğlan anlatıları yörede benimsenmiş ve yerleşmiştir.

Yozgatlı Karacaoğlan'a mal edilen şiirlerle Yozgatlı diğer şairlerin şiirleri arasında birtakım konu, söyleyiş ve en önemlisi “ayak” benzerlikleri bulunmaktadır. Bu noktalardan hareketle Yozgatlı Karacaoğlan hakkında bir sonuca varılamaz ise de Karacaoğlan'ın ve şiirlerinin –değerlendirilen belgelerin ışığında- Yozgat'a ve Yozgatlı şairlere uzak olmadığı rahatlıkla dile getirilebilir (Oğuz 1994: 120). Sonuç olarak buraya kadar değerlendirilen bilgi ve belgelerin ışığında bir anlatı kahramanı olarak şöhreti yayılan Çukurovalı Karacaoğlan'ın etkisi altında şiir yazan ve 19. yüzyılda yaşamış olan bir Yozgatlı Karacaoğlan'ın varlığı- aksi ispat olunana kadar kabul edilebilir ve Yozgatlı Karacaoğlan'a mal edilen şiirleri de bu çerçevede değerlendirilebilir (Oğuz 1994: 120).

Eserlerinden Örnekler

Koşma

Her sabah her sabah çıkar bakarsın

Bilemiyom ne derdin var yar senin

Dertli sinem aşk oduna yakarsın

Bilemiyom ne derdin var yar senin

Bahar gelmeyince güller açılmaz

Yarsız yaylalara konup göçülmez
Uykudan mı kalktın gözün açılmaz
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Yaz gelince kuru otlar sulanır
Cahil olanların gönlü bulanır
Yılbaşında iki bayram dolanır
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Bahar gelmeyince güllerin bitmez
Şakıyıp dalında bülbüller ötmez
Her sabah ellerin koynundan gitmez
Bilemiyom ne derdin var yar senin
Karac'oğlan der ki olduğu yerde
Ciğer biryan olur gördüğü yerde
Sabah güneşinin doğduğu yerde
Bilemiyom ne derdin var yar senin

Işıtman, I. Refet (1933). Karacaoğlan", *Ülkü*. 1, 3.. 222-229.

Koşma

Kömür gözlüm ben bu yerden gidersem
Gülen, oynan, yaran ile eş ile
Aralıktan kem haberin duyarsam
Delem bu sinemi kara taş ile
Hey ağalar ben bir hata işledim
Gamı koydum kasavete başladım
Elma deyi al yanağı dişledim
İncitmişim dökülesi diş ile
Ememedim leblerinden barımı
Deremedim has bahçemden narımı

Kime ağlatmış benim nazlı yârimi

Kan doldurmuş gözlerini yaş ile

Karac’oğlan ben sevdadan doyamam

Ak gerdanda çifte benler sayamam

Can tatlıdır, tatlı cana kıyamam

Meğer ağı yedireler aşk ile

İşıtman, Mahmut (1970). “ Karacaoğlan’ın Yayınlanmamış Dört Şiiri”, *Türk Folklor Araştırmaları*. 12, 251.. 5645.

Koşma

Ateşim yanmadan tütünüm tüter

Havaya bulutun ağdığı gibi

Yarin bahçesinde gülleri biter

Ayın on dördünde doğduğu gibi

O yar yine bize name yollamış

Ârif olan sözlerinden anlamış

Al yanaklar domur domur terlemiş

Rahmetin güllere yağdığı gibi

Karc’oğlan aydur başların tacı

Ayrılık şerbeti zehirden acı

kıvrım kıvrım olmuş zülfünün ucu

Mor menekşe boynun eğdiği gibi

Oğuz, M. Öcal (1994). *Yozgat’ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay. 121.

Kaynakça

BAŞGÖZ, İ. (1990). “ Yozgatlı Karac’oğlan”, *Cumhuriyet Gazetesi*. 30 Ağustos 1990.

BAŞGÖZ, İ. (1955). ” Kaç Karaca Oğlan Var?”, *Yeni Ufuklar*. 12: 302-304.

BAŞGÖZ, İ. (1984). *Karac’oğlan*. İstanbul: Cem Yay.

ELÇİN, Ş. (1988). *Halk Edebiyatı Araştırmaları I*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 13-30.

- EMİRMAHMUDOĞLU, A. S. (1977). “Karacaoğlan’ın Yaşadığı Yüzyıl”, *Türk Folklor Araştırmaları*. 334: (Mayıs 1977) 1985- 7986.
- ERGUN, S. N. (1945). *Karacaoğlan Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- GÖKSOY, Y. (1985). “ Yozgatlı Karacaoğlan”, *Erciyes*. 8, 95. (Temmuz 1985)16-17.
- GÖKSOY, Y. (1987). “ Yozgatlı Karacaoğlan”, *Erciyes*. 10, 112 (Nisan 1987). 21.
- GÖKSOY, Y. (1982). “ Yozgatlı Karacaoğlan” *Erciyes* 5, 59 (Kasım 1982). 23-24.
- İŞİTMAN, I. R. (1933). Karacaoğlan”, *Ülkü*. 1, 3. (Nisan 1933). 222-229.
- İŞİTMAN, M. (1970). “ Karacaoğlan’ın Yayımlanmamış Dört Şiiri”, *Türk Folklor Araştırmaları*. 12, 251. (Haziran 1970). 5645.
- KÖPRÜLÜ, F. (1962). *Türk Saz Şairleri I-V*. Ankara: Millî Kültür Yay.
- OĞUZ, M. Ö. (2014). *Bozok Yazıları*. Ankara: Geleneksel Yay.
- OĞUZ, M. Ö. (1994). *Yozgat’ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (1933). “Yozgatlı Karacaoğlan”, *Ahali Gazetesi*. (Samsun) 29 Ekim 1933.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (1933). “Yozgatlı Karacaoğlan”, *Ahali Gazetesi*. (Samsun) 29 Ekim 1933.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Ş. (1936). “Son Asır Şairlerinden Yozgatlı Karacaoğlan”, *Yeni Türk*. 4, 48 (Aralık 1936): 708-710.
- Yalgın (Yalman), Ali Rıza (1930). *Cenupta Türkmen Oymakları*. İstanbul: yyy.

* Bu madde, Mehmet Öcal OĞUZ, "KARACAOĞLAN, Yozgatlı", Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/karacaoğlan-yozgatli> adresinden Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü tarafından verilen izinle alınmıştır.